

**КОНСТИТУЦІЙНА РАДА ФРАНЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ
В ОЦІНЦІ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ДЖЕРЕЛ ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Бадида Андріанна Юрївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Переш Іван Євгенович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Пеца Дмитро Дмитрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Конституційні суди Європи дедалі частіше стикаються з феноменом «інтернаціоналізації». Національне право і міжнародне право вже не ізольовані одне від одного, а все більше взаємопов'язані. Ця взаємодія правових норм різного походження впливає і на конституційну юриспруденцію. Особливо це стосується сфери основних прав: на додаток до національних гарантій основних прав Європейська конвенція з прав людини є сполучником на рівні міжнародного права, яка доповнюється на рівні права Європейського Союзу відповідно до Хартії основних прав ЄС. Погоджуємось із думкою доктора Б. Бірлайн, що можна спостерігати зростаючий «паралелізм» гарантій основних прав на національному та міжнародному рівнях¹.

Здійснення конституційної юрисдикції у будь-якій демократичній державі завжди пов'язане з питанням розмежування та розподілу влади. Почнемо з того, що попри те, що функціонування Конституційної Ради передбачено Конституцією ще у 1958 році, лише у 1971 році Рада наділила себе правом здійснювати контроль по відношенню до декларацій прав, що

¹ Dr. Brigitte Bierlein. Internationale konferenz anlässlich des 20-jährigen bestehens des verfassungsgerichts der Ukraine. Конституційний контроль і процеси демократичної трансформації у сучасному суспільстві. Збірка матеріалів міжнародної конференції, присвяченої 20-річчю Конституційного Суду України – Київ: ВАІТЕ, 2016. С.141

згадані у Преамбулі Конституції². Так званий «конституційний блок» почав конкурувати з міжнародними зобов'язаннями, які підписала Франція, зокрема, з правом, що витікає з європейських договорів, у порядку, передбаченому ст. 55 Конституції. Щоб врегулювати колізії між національними та наднаціональними стандартами, Конституційна Рада спочатку постановила рішення від 1975 року, що їй не варто при розгляді питання про конституційність закону перевіряти його відповідність умовам міжнародного договору. При цьому Рада імпліцитно розподілила повноваження у цьому питанні, з одного боку, залишивши за собою контроль закону по відношенню до Конституції, а з іншого боку, відклавши розгляд її сумісності з конвенційними положеннями прямої дії у звичайні, судові і адміністративні юрисдикції, які рано чи пізно взяли б за нього, щоб у повній мірі виконати так звану функцію «судді загального права» Союзу. Із цього випливає, що зв'язок європейського права з Конституцією слід розглядати як у прецедентному праві Ради, так і в прецедентному праві Європейського Союзу³.

Що стосується питання про примат права Союзу над Конституцією при розгляді Договору про «створення Конституції для Європи», а далі Лісабонського договору, Конституційна Рада повинна була прийняти рішення про місце Конституції відносно європейських договорів. Це було зроблено в нових умовах, оскільки Конституційний закон від 26 червня 1992 року вніс важливу зміну, створивши статтю 88-1, яка закріплює участь Франції у Європейському Союзі⁴. Саме на цій конституційній основі, а не на принципах, що випливають із правопорядку Союзу, Конституційна Рада з 2004 року установила принцип і межі свого контролю відповідно до умов прецедентного права, що розвивається сьогодні.

Для розуміння того, чи має відношення Конституційна Рада Франції до оцінки права Союзу на предмет відповідності Конституції, звернемось до справи Мелькі та Абделі, у якій Касаційний суд Франції робить запит до Суду справедливості щодо тлумачення статті 267 Договору про функціонування ЄС та декотрих статей Органічного закону Франції від 10 грудня 2009 року, що стосується застосування статті 61-1 Конституції Французької Республіки, яка встановлює пріоритетне питання конституційності (QPC). Заявники, громадяни Алжиру (знаходилися з неврегульованим статусом у Франції) звернулися, крім цього, також про те, що Кримінально-процесуальний кодекс Франції (параграф 4 статті 78-2) порушує їх права та свободи, гарантовані Конституцією. Крім того, мовляв,

² Décision n° 71-44 DC du 16 juillet 1971. Loi complétant les dispositions des articles 5 et 7 de la loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1971/7144DC.htm>

³ Edgar Morin. Constitution française et droit de l'Union européenne. Revue européenne du droit. 2005. Issue #3 <https://geopolitique.eu/articles/constitution-francaise-et-droit-de-lunion-europeenne-approche-par-la-complexite-des-rapports-de-puissance-juridique/>

⁴ Loi constitutionnelle n° 92-554 du 25 juin 1992 ajoutant à la Constitution un titre: "Des Communautés européennes et de l'Union européenne". Version à la date : 10/03/2024. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000723466>

зобов'язання, що випливають з Лісабонського договору, в тому числі обов'язки, що стосуються вільного пересування людей, мають конституційну цінність з точки зору статті 88-1 Конституції, та протирічить принципу вільного пересування людей, встановленому статтею 67 Договору про функціонування ЄС (ця стаття встановлює відсутність перевірок осіб на внутрішніх кордонах). У рішенні йдеться поміж іншим про те, що «якщо Конституційна Рада вважатиме, що оспорюване законодавче положення відповідає законодавству Союзу, то вона більше не зможе після цього рішення передати попереднє питання назад до Суду». Суд ЄС вважає, що єдиний розгляд, який міг би бути – це розгляд, пов'язаний з передачею до Касаційного суду пріоритетного питання конституційності з тим, щоб передати його до Конституційної Ради. Однак своїм власним рішенням (2010-605 DC від 12 травня 2010 року), Конституційна Рада підтвердила свою прецедентну практику, згідно з якою контроль за дотриманням міжнародного права або права Союзу не буде частиною контролю конституційності і, відповідно, не буде входити у її компетенцію. Отже, пріоритетне питання конституційності було визнано неприйнятним. У загальному у цьому рішенні підтверджується те, що відповідно до статті 19 (3) Договору про ЄС та статті 267 Договору про функціонування ЄС саме Касаційний суд має юрисдикцію приймати попереднє рішення за запитом національних судів відносно тлумачення законодавства Союзу або дійсності актів, що приймаються інститутами Союзу (п. 63 вищевказаного рішення). Також, варто зазначити, що головна мета юрисдикції, що надана Суду відповідно до статті 267 Договору про функціонування ЄС, полягає в забезпеченні однакового застосування права Європейського Союзу національними судами (п. 64 рішення)⁵.

Фактично, Конституційна Рада Франції «відмовляється» визнавати примат закону Союзу над Конституцією, вважаючи, що основа його юрисдикції залишається строго конституційною, тобто якщо ці повноваження не передбачені Конституцією, то на Раду не поширюються зобов'язання з співробітництва, якими пов'язані усі національні судді у правопорядку Союзу⁶. Іншими словами, пріоритет міжнародних зобов'язань у Французькій Республіці не поширюється на положення конституційного характеру. Така прецедентна практика була підтверджена у подальших рішеннях Ради.

Іншими словами, компетенція Конституційної Ради не поширюється на контроль умовності. Таким чином, так зване прецедентне право 1975 року залишається незмінним і сьогодні – «закон, що суперечить договору, не буде суперечити Конституції». Конституційна Рада вважає, що сумісність ратифікованого договору з Конституцією не може бути поставлена під

⁵ Arrêt de la Cour (grande chambre) du 22 juin 2010. Aziz Melki (C-188/10) et Sélim Abdeli (C-189/10). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/ALL/?uri=CELEX%3A62010CJ0188>

⁶ Edgar Morin. Constitution française et droit de l'Union européenne. Revue européenne du droit. 2005. Issue #3 <https://geopolitique.eu/articles/constitution-francaise-et-droit-de-lunion-europeenne-approche-par-la-complexite-des-rapports-de-puissance-juridique/>

сумнів навіть при перегляді договору чи закону про ратифікацію останнього. Конституційна Рада не є «суддею Спільноти загального права»⁷.

Отже, Конституційна Рада не контролює відповідність французького законодавства міжнародним конвенціям, зокрема, тим, які гарантують дотримання прав людини. У французькому праві ратифіковані міжнародні договори мають більшу цінність, ніж національні закони.

Висновки. У Франції найважливішими з конституційних змін у напрямку ЄС є включення до Конституції нового розділу «Про Європейський Союз» (1992 р.), а також ряд змін щодо організації і діяльності парламенту, Конституційної Ради, парламентської недоторканності тощо.

Після ратифікації Французькою Республікою Маастрихтської угоди та внесення змін до Конституції 1958 року Конституційним законом від 25 червня 1992 р. здійснена інтеграція цієї держави до Європейського Союзу.

Здійснення конституційної юрисдикції Конституційною Радою (чи будь-яким органом конституційної юрисдикції у будь-якій демократичній державі) завжди пов'язане з питанням розмежування та розподілу влади. Зв'язок європейського права з Конституцією у Французькій Республіці слід розглядати як у прецедентному праві Ради, так і в прецедентному праві Європейського Союзу. Проте Конституційна Рада вважає, що не уповноважена контролювати відповідність закону законодавству Європейського Союзу та визнавати неконституційним закон, що втілює директиву Союзу, який протирічить конституційній ідентичності Франції. Тобто реалізація примату права Союзу по відношенню до французького законодавства покладається на суди загальної юрисдикції.

⁷ Anne Levaде. Cahiers du Conseil Constitutionnel, hors série – colloque du cinquantenaire, 3 novembre 2009. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/le-conseil-constitutionnel-et-l-union-europeenne>